

Bildande av kulturreseptatet Hanhinvittikko fäbod, Mata- rengi S:14 i Övertorneå socken, Övertorneå kommun, Norrbottens län.

Förslag till beslut

Länsstyrelsen beslutar med stöd av 7 kap. 9§ miljöbalken att förklara Hanhinvittikko fäbod som kulturreseptat med föreskrifter och skötselplan enligt nedan. Reservatets gräns anges på bifogad karta, (bilaga 1). Reservatets namn skall vara Hanhinvittikko fäbod.

Syfte

Syftet med kulturreseptatet Hanhinvittikko fäbod är att bevara ett för länet värdefullt exempel på kulturpräglad landskap. Välbevarade helhetsmiljöer av denna typ är idag mycket sällsynta i länet och därför starkt hotade. Reservatet ska åskådliggöra den typ av fäboddrift som utvecklades i Tornedalen under 1800-talet och som var vanligt förekommande i älvdalen fram till mitten av 1900-talet.

Reservatet syftar särskilt till att lyfta fram och förtydliga fäbodens markanvändning, de för fäbodkulturen typiska byggnaderna, den ur botanisk synpunkt mycket värdefulla ängs- och betesmarken, de spår av östlig påverkan som visar på kontakter med finskt och ryskt område samt påverkan av finsk byggnadskultur. Fäbodmiljön kommer därmed att vara en levande kunskapskälla för kommande generationer.

Syftet ska nås genom att:

- Områdets skötsel grundas på den traditionella markanvändningen, d.v.s. betesdrift och/eller ängsbruk samt vård av byggnader och andra kulturlämningar.
- Byggnader, kulturhistoriska lämningar och andra spår bevaras och tydliggörs.
- Livsmiljöer, växt- och djursamhällen samt arter som är knutna till den representativa och välbevarade fäbodmiljön ska ha förutsättningar att finnas kvar.

Föreskrifter

Med stöd av 7 kap. 5§ miljöbalken om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden inom reservatet, är det utöver vad som annars gäller förbjudet att:

- skada eller förändra mark eller vegetation på ett sätt som inte har anknytning till traditionell ängs- eller betesskötsel, t.ex. genom att anlägga väg, anordna

upplag, borra, utfylla, övertäcka, spränga, dika, gräva, schakta eller utföra liknande handling

- att plöja eller utföra annan mekanisk markbearbetning annat än på befintligt trädgårds- och/eller potatisland i enlighet med gällande skötselplan.
- gödsla eller använda kemiska bekämpningsmedel på ängs- /eller betesmark
- framföra motordrivna fordon i området i andra fall än vad som krävs för reservatets skötsel
- anlägga luft- eller markledning
- uppföra ny byggnad eller annan anläggning
- riva, genomföra yttre förändringar eller ändra användning för befintliga byggnader
- att rubba eller föra bort grundstenar eller odlingssten
- att bedriva skogsbruk, avverka träd eller buskar annat än i enlighet med gällande skötselplan
- att plantera in för trakten främmande växt- eller djurarter

Om särskilda skäl föreligger kan länsstyrelsen enligt 7 kap 7§ miljöbalken medge undantag från ovanstående föreskrifter. Ovanstående föreskrifter ska inte utgöra hinder för de åtgärder som erfordras för reservatets vård och skötsel.

För att tillgodose syftet med reservatet förpliktas med stöd av 7 kap. 6§ miljöbalken ägare och innehavare av särskild rätt till fastigheterna att tåla sådana intrång i reservatet som:

- skötsel i form av betesdrift, ängsbruk, skötsel och underhåll av byggnader, röjning samt restaurering av ängsmark
- utmärkning av och information om reservatet
- anläggning av P-plats, sopbehållare
- dokumentation och uppföljning av bevarandearbetet
- plockhuggning för underhåll av byggnader, hägnader eller liknande verksamhet på fäboden samt veduttag till fäbodens eldplats. I enlighet med skötselplanen får överuttag av skogen dock inte ske.

Med stöd av 7 kap. 30§ miljöbalken, om rätten att färdas och vistas i reservatet, är det utöver vad som annars gäller förbjudet att utan länsstyrelsens tillstånd:

- elda på annat än anvisad plats
- att tälta inom reservatet
- att gräva upp växter
- att insamla insekter eller andra ryggradslösa djur

Efter ansökan kan undantag från vad som sagts närmast ovan meddelas av länsstyrelsen t ex i samband med vetenskapliga undersökningar i reservatet.

Upplysningar

Jakt är tillåtet i området.

Föreskrifterna träder i kraft fyra veckor efter den dag de utkom från trycket i länets författningssamling.

Redogörelse för ärendet

De första initiativen till att säkerställa Hanhinvittikko fåbod som reservat togs av länsstyrelsen 1999 och syftet var då att bilda ett naturreservat. Under samma år gjorde Gunilla Nilsson sitt examensarbete över Hanhinvittikko fåbod inom ämnet biologi vid Umeå universitet. Resultatet finns presenterat i länsstyrelsens rapport nummer 2/2000. Markägarna Haapakylä-Matarengi samfällighetsförening kontaktades i detta skede.

I takt med att arbetet fortskred väcktes tanken att Hanhinvittikko fåbod istället borde säkerställas som kulturresevat, eftersom fåbodens naturvärden är ett resultat av områdets kulturhistoria. Markägarna kontaktades på nytt den 18 mars 2001, samt brukarna, (Övertorneå naturskyddsförening) angående detta. Båda parter var positiva till att Hanhinvittikko fåbod skulle bli kulturresevat.

Under 2001 äskade länsstyrelsen även om medel hos Riksantikvarieämbetet för kostnader som beräknades uppkomma i samband med reservatsbildningen. Medel beviljades samma år. För genomförande av markägarutredning, värdering av marken och bedömning av intrångsersättning anlätades auktoriserad fastighetsvärderare vid Svefa i Luleå.

Ett förslag till skötselplan samt beslutsförslag utarbetades och skickades på remiss 2002-02-07 till markägarna Haapakylä-Matarengi samfällighetsförening och brukarna Övertorneå Naturskyddsförening, samt till Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket, Övertorneå kommun, Tornedalens folkhögskola, Norrbottens museum och Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län.

Remissvar:

Samtliga remissinstanser är positiva till bildande av kulturresevatet Hanhinvittikko fåbod. Endast ett fåtal synpunkter på förslaget till beslut och skötselplan har inkommit.

Övertorneå Naturskyddsförening har haft några synpunkter på beslutets föreskrifter samt skötselplanen vilka i de flesta fall har beaktats. En av synpunkterna som ej har beaktats gäller tältning i området. Övertorneå Naturskyddsförening samt Tornedalen folkhögskola har båda uppgett att de skulle vilja nyttja fåboden för tältning. Länsstyrelsen har ej ändrat uppfattning i frågan och föreskriften om tältförbud kvarstår. Det finns dock möjligheter att söka dispens hos Länsstyrelsen för tältning inom området.

Riksantikvarieämbetet anser att skötselplanen bör kompletteras med en fastighetskarta. Synpunkten har beaktats.

Länsstyrelsen har träffat en överenskommelse med markägarna Haapakylä-Matarengi samfällighetsförening angående intrångsersättning. Riksantikvarieämbetet har ställt erforderliga medel till förfogande.

Skäl för länsstyrelsens beslut

Hanhinvittikko fäbod har mycket höga kultur- och naturvärden. Den är en av få bevarade fäboddar i Tornedalen och en god representant för den typ av fäboddrift som utvecklades i Tornedalen under 1800-talet.

På fäboden finns flera för fäbodkulturen typiska byggnader, som varit föremål för vårdinsatser och ur botanisk synpunkt är ängs- och betesmarken på Hanhinvittikko fäbod den mest värdefulla i länet. Fäboden finns sedan tidigare upptagen i Norrbottens ängs- och hagmarksinventering 1991 samt Bevarandeprogrammet för Norrbottens odlingslandskap 1993.

Sedan 1994 är fäboden i aktiv hävd efter att hävden återupptagits av Övertorneå Naturskyddsförening som för närvarande uppbär 5-årig miljöersättning för slätter.

Välbevarade helhetsmiljöer av denna typ är idag mycket sällsynta i länet och därför starkt hotade. För Hanhinvittikko fäbod består hotbilden främst av igenväxning och förfall om intresset för att hävda och vårda marken och byggnaderna upphör.

Länsstyrelsen bedömer att säkerställandet av Hanhinvittikko fäbod lämpligast sker genom att området avsätts som kulturreservat. På så sätt skyddas helhetsmiljön och fortsatt skötsel av mark och byggnader kan upprätthållas. Detta så att fäboden även i framtiden ska kunna uppvisa en mycket artrik och hävdgynnad flora, tidsenliga byggnader i god kondition, samt erbjuda en vacker och fridsam miljö för besökare. Skyddet ska uppnås med hjälp av beslutade föreskrifter och skötselplan.

Det finns ett stort allmänt intresse av att skydda och bevara Hanhinvittikko fäbod som kulturreservat. Såväl brukare, (Övertorneå Naturskyddsförening) som markägare, (Haapakylä-Matarengi samfällighetsförening) ställer sig positiva till ett sådant beslut och inga, vare sig enskilda eller allmänna intressen har uttalats som strider mot detta. Beslutet om kulturreservat står inte heller i konflikt med gällande hushållningsbestämmelser i 3 och 4 kap. miljöbalken eller Övertorneå kommuns översiktsplan.

Administrativa data

Fastighet:	Matarengi S:14
Socken:	Övertorneå
Kommun:	Övertorneå
Läge:	X: 1841716,06 Y: 7393523,84
Ekonomisk karta:	26M 8i
Areal:	7 ha
Markägare:	Haapakylä- Matarengi samfällighetsförening
Brukare:	Övertorneå Naturskyddsförening
Internationella åtaganden:	Natura 2000, objektsnummer SE0820462 (naturtyp 6510)
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Norrbottens län

Skötselplan

Med stöd av 3§ förordningen (SFS 1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken fastställer länsstyrelsen den till beslutet hörande skötselplanen, bilaga 2, med de mål och riktlinjer som där framgår.

Karta

Kulturreseptatet avgränsas enligt kartbilaga, (bilaga 1). Reservatet avgränsas med innerkanten av den heldragna linjen på kartan.

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos regeringen, kulturdepartementet, se bilaga 5.

Vem som beslutat

Beslut i detta ärende har fattats av länsstyrelsens styrelse efter föredragning av handläggare Gunilla Nilsson. I styrelsen ingick landshövding Kari Marklund, ordförande, samt styrelseledamöterna Bengt Ek, Staffan Ohlsson, Bengt Hurtig,, Hans Swedell, Eleonor Klockare, Kenneth Backgård, Karin Åström, Stefan, Tornberg, Bernhard Winsa, Kent Ögren, Kurt Juntti och Disa Ådemo.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har även deltagit sektorchef Jan-Olov Westerberg, funktionschef Maud Videhult, antikvarie Kerstin Lundin-Segerlund, samt företrädare för kulturmiljöfunktionen, naturvårdsfunktionen, plan- och bostadsfunktionen, lantbruksfunktionen och rättssekretariatet.

Kari Marklund
Landshövding

Gunilla Nilsson
Handläggare

Bilagor

1. Karta över reservatet
2. Skötselplan för kulturreseptatet Hanhinvittikko fäbod.
3. Karta till skötselplanen.
4. Restaureringsplan.
5. Hur man överklagar.

Kopia till (med bilagor)

Riksantikvarieämbetet Box 5405 114 84 STOCKHOLM
Naturvårdsverket 106 48 STOCKHOLM
Övertorneå kommun Tingshusvägen 2 957 85 ÖVERTORNEÅ
Norrbottens museum Box 266 971 08 LULEÅ
Skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län
Sektorchef Jan-Olov Westerberg
Länsantikvarie Lena Lagerstam
Naturvårdsexpert Anna von Sydow
Länsarkitekt Christer Svärd
Lantbruksdirektör Gunnar Plym Forshell
Chefsjurist Gustav Bjelle